

***Культура Київської
Русі
(IX-XIII ст.)***

лекція

План

- Загальна характеристика
- Розвиток писемності та освіти
- Література
- Архітектура
- Образотворче мистецтво
- Висновки
- Контрольні питання

Загальна характеристика

Язичницька культура східних слов'ян

- Ґрунт самобутньої культури Київської Русі.
- Релігією слов'ян було язичництво (політеїзм).
- Слов'яни почитали таких богів, як: Перун, Велес, Дажбог, Стрибог, Мокоша та ін.
- Слов'яни ставили їм дерев'яні ідоли, приносили їм жертви.
- Прокопій Кесарійський сповіщав: *«одного бога, який надсилає блискавку, визначають єдиним володарем усіх і жертвують йому кров і всяку худобу».*
- Із культом язичницьких богів були пов'язані обряди та свята: весняні, літні (Івана Купала), зимові (колядки) тощо.

Культура Західної Європи та Азії

- Скіфський **«звіриний стиль»**, мистецтво Ірану та романських країн – зображення стилізованих оленів, пантер, коней, птахів і риб
- виразився у **галицьких керамічних плитках XII-XIII ст.** зооморфного та рослинного характеру – зображення грифонів, орлів, левів та сирен.
- Плитки використовувалися для покриття підлоги та облицювання стін християнських храмів.
- Прикрашення фасадів храмів. На барельєфі порталу **Борисоглібського собору в Чернігові** XII ст. зображений «чернігівський звір».

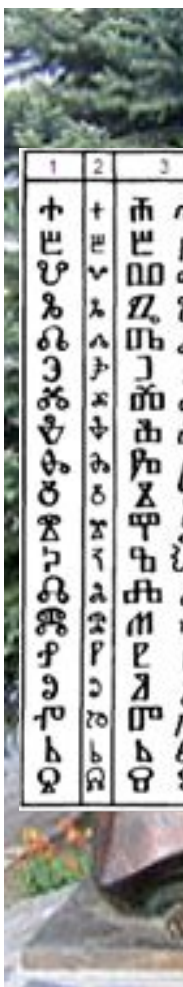

Культура Візантії

- здійснила провідний вплив на культуру Київської Русі.
- З *X ст.*, із запровадженням християнства на Русі, розпочинається будівництво культових споруд – храмів. Візантійський стиль *хрещато-купольних* храмів поширюється в архітектурі,
- переймається досвід створення *фресок* та *мозаїк*
- наслідує візантійські зразки *іконопис,*
- в межах візантійських канонів розвивається давньоруська *література* (жанри: житія, проповіді, повчання)

Запровадження писемності

Літери	Назва літер	Число значення	Літери грецького алфавіту 10—12 ст.	Літери	Назва літер	Число значення	Літери грецького алфавіту 10—12 ст.
А	азъ	1	Α	Х	хѣрь	600	Χ
Б	боукы			Ш	отъ	800	ω
В	вѣди	2	Β	Ц	ци	900	
Г	глаголи	3	Γ	Ч	чрь	90	
Д	добро	4	Δ	Ш	ша		
Е	кстѣ	5	Ε	Щ	шта		
Ж	живѣте			Ъ	кръ		
З	зѣло	6	Ζ	Ы	кры		
И	земля	7	Ζ	Ь	кръ		
Н	иже	8	Η	Ъ	ятъ		
К	и	10	Θ	Ю	ю		
Л	како	20	Κ	Ѧ	(н)Ѧ		
М	людик	30	Λ	Ѧ	(н)Ѧ		
Н	мысли	40	Μ	Ѧ	юсь малыи		
О	нашь	50	Ν	Ѧ	—		
П	онъ	70	Ξ	Ѧ	юсь большии		
Р	покон	80	Π	Ѧ	—		
С	рьци	100	Ρ	Ѧ	—		
Т	слово	200	Σ	Ѧ	ксп	60	Ξ
У	твердо	300	Τ	Ѧ	псп	700	Ϝ
Ф	оукъ	400	Υ	Ѧ	ѡгта	9	Ϝ
Ф	фрьтъ	500	Φ	У	ижица		Υ

Кирилица.

- У IX ст. візантійський імператор послав до слов'ян двох просвітителів – братів **Кирила і Мефодія**. Вони мали перекласти священні книги з грецької мови на слов'янську. Для цього вони створили слов'янський алфавіт.
- Перші слов'янські азбуки:
- **глаголиця**
- **кирилиця**
- В основу азбук було покладено грецький алфавіт, добавлено шиплячі букви.

Освіта

- Перші школи на Русі виникають за княжіння **Володимира Великого**.
- Школи створювали при церквах і монастирях, там навчали грамоті дітей з простих родин.
- Князь **Ярослав Мудрий** запровадив обов'язкове навчання для дітей бояр.
- Відкрив школу у **Новгороді** для навчання **духовенства**.
- При **Софійському соборі** в Києві Ярослав створив школу для князів, знатних киян та іноземців, де вивчали іноземні мови. Там була створена і **перша бібліотека**.
- При Києво-Печерському монастирі існувала школа **вищого типу**, де вивчали богослов'я, філософію, риторичку, граматику.
- Онучка Ярослава Анна заснувала у Києві при Андріївському монастирі першу школу для дівчат.

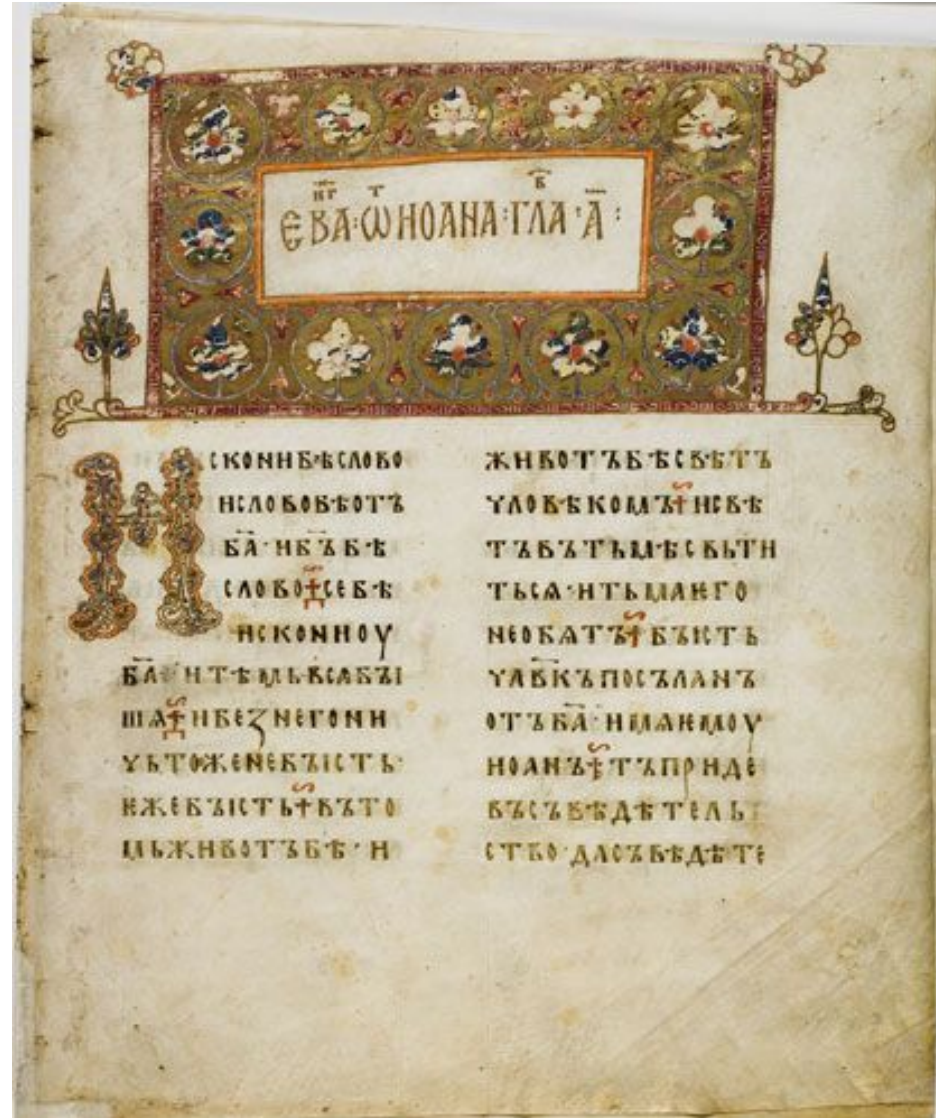
Освіта

- Приналежності для письма:
- воскові таблицки,
- **«берестяні грамоти»** - надписи на берестяній корі,
- **писало** – металевий стрижень.

Книжна справа

- Виготовлення та переписування книг зосереджувалося при монастирях.
- **Скрипторії** – майстерні по переписуванню книг.
- Писали на **пергаменті**.
- Прикрашали **мініатюрами** – кольоровими малюнками.
- Початок книги або розділу виділялося **заставкою** – композицією з орнаменту.
- **Ініціал** (перша буква) завжди був великий, перетворювався на складний малюнок з зображенням тварин, рослин.
- Оправу книги прикрашали оксамитом, сріблом, золотом, дорогоцінним камінням.

Перекладна література

- **«Остромирове Євангеліє», 1056-1057 рр.**
- На титульній сторінці зображений Святий євангеліст Лука, який простягає руки до Золотого Тельця

Перекладна література

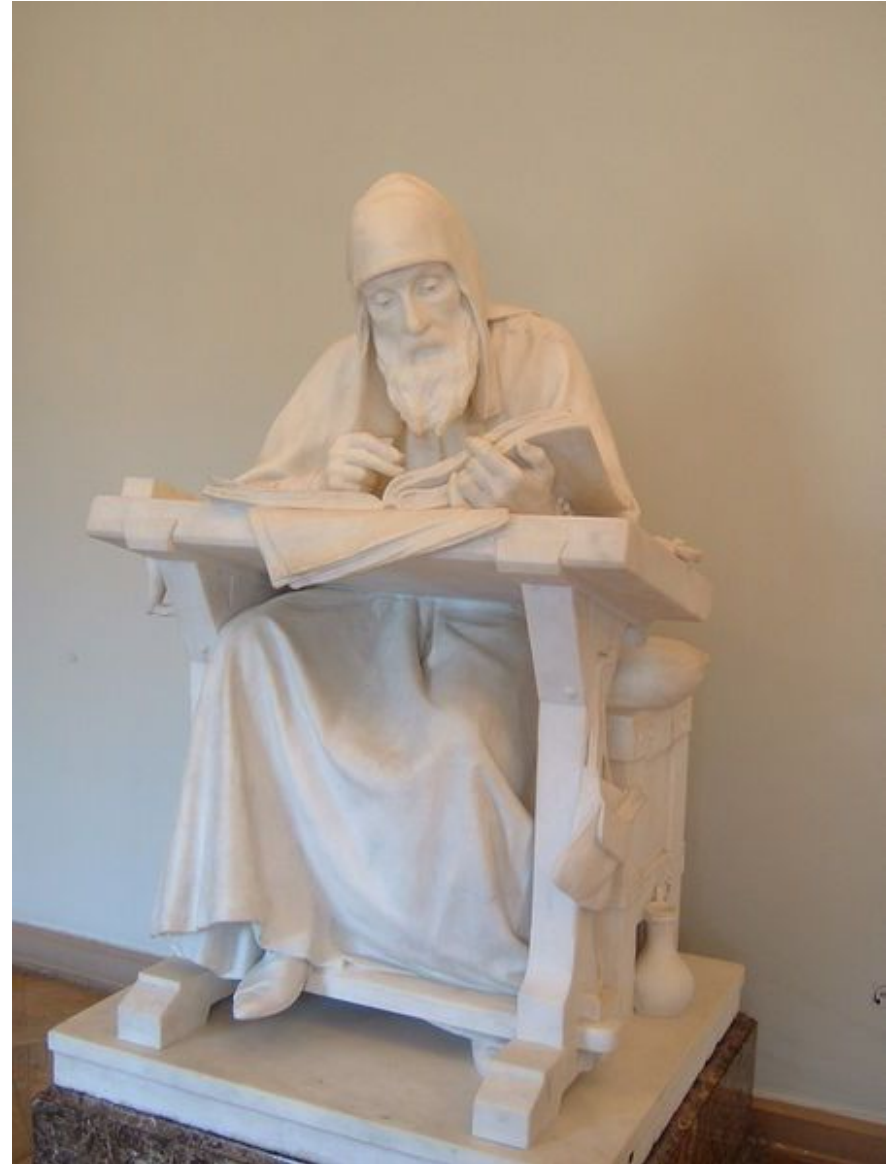
- **«Ізборник Святослава» 1073 року.**
- **перша давньоруська енциклопедія**

Оригінальна література

- ***Літописи*** – історично-літературні твори, в яких головні події записувались у хронологічному порядку за роками – «з літа в літо»
- «***Повість минулих літ***»
- створена **1113 р.** ченцем Києво-Печерського монастиря ***Нестором***

Оригінальна література

- **«Повчання дітям»
Володимира
Мономаха, 1125 р.**
- **зразок повчальної
літератури**

Оригінальна література

- **«Слово о полку Ігоровім»** невідомого автора, **1187 р.**
- перлина давньоруської літератури.
- «Слово» не має аналогів у візантійській та європейській літературі: поєднує жанрові ознаки ораторського твору і фольклорних співів та плачів.
- розповідається про невдалий **похід проти половців 1185 р. Новгород-сіверського князя Ігоря.**

Оригінальна література

- **Києво-Печерський патерик, XIII ст.**
- збірка оповідань про ченців Києво-Печерського монастиря

Архітектура

- **Десятинна церква у Києві** (Церква Успіння Пресвятої Богородиці), **X ст.**
- Перша кам'яна церква Київської Русі

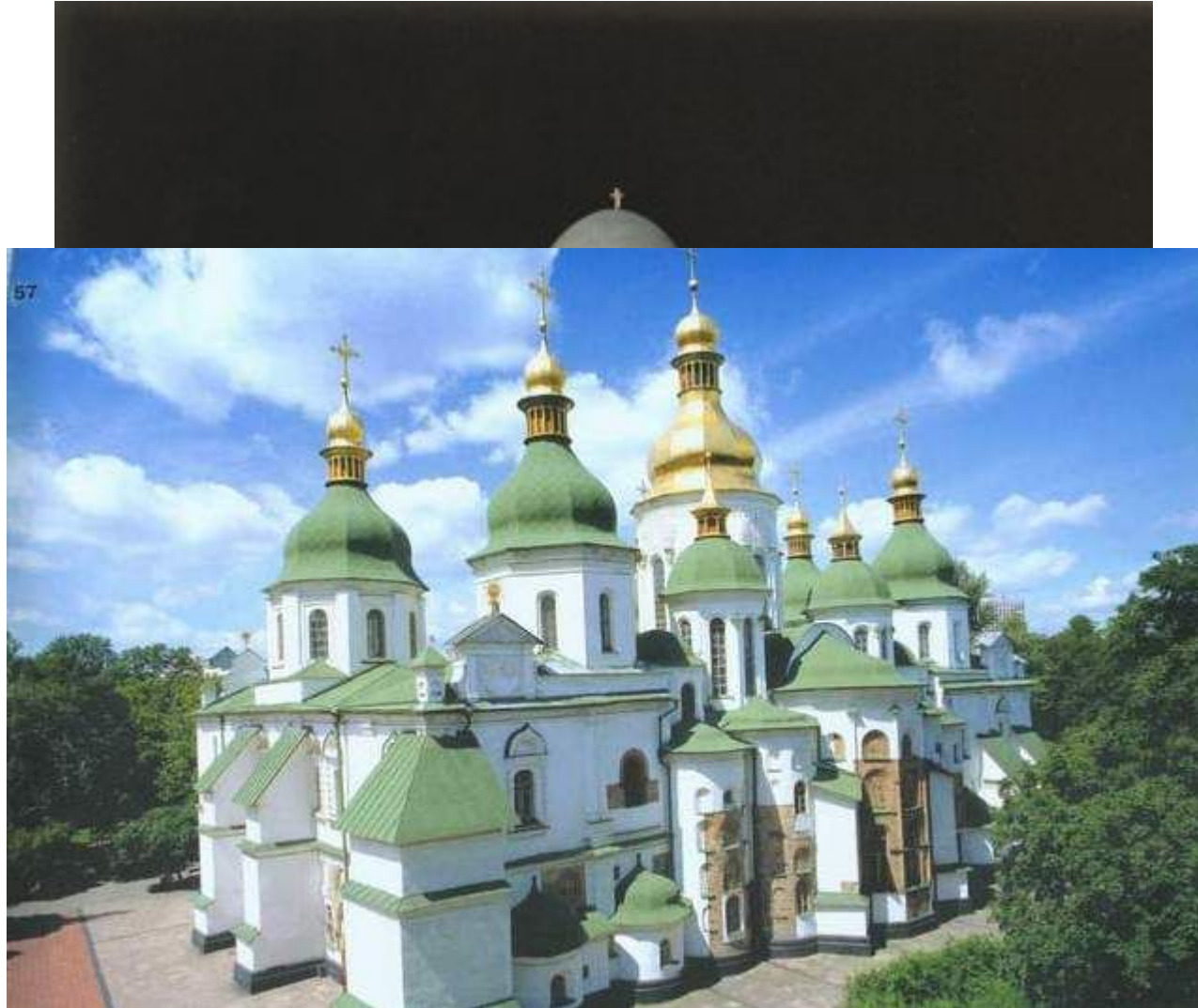
Архітектура

- **Спасо-Преображенський собор у Чернігові, XI ст.**
- **ВПЛИВ візантійського стилю**

Архітектура

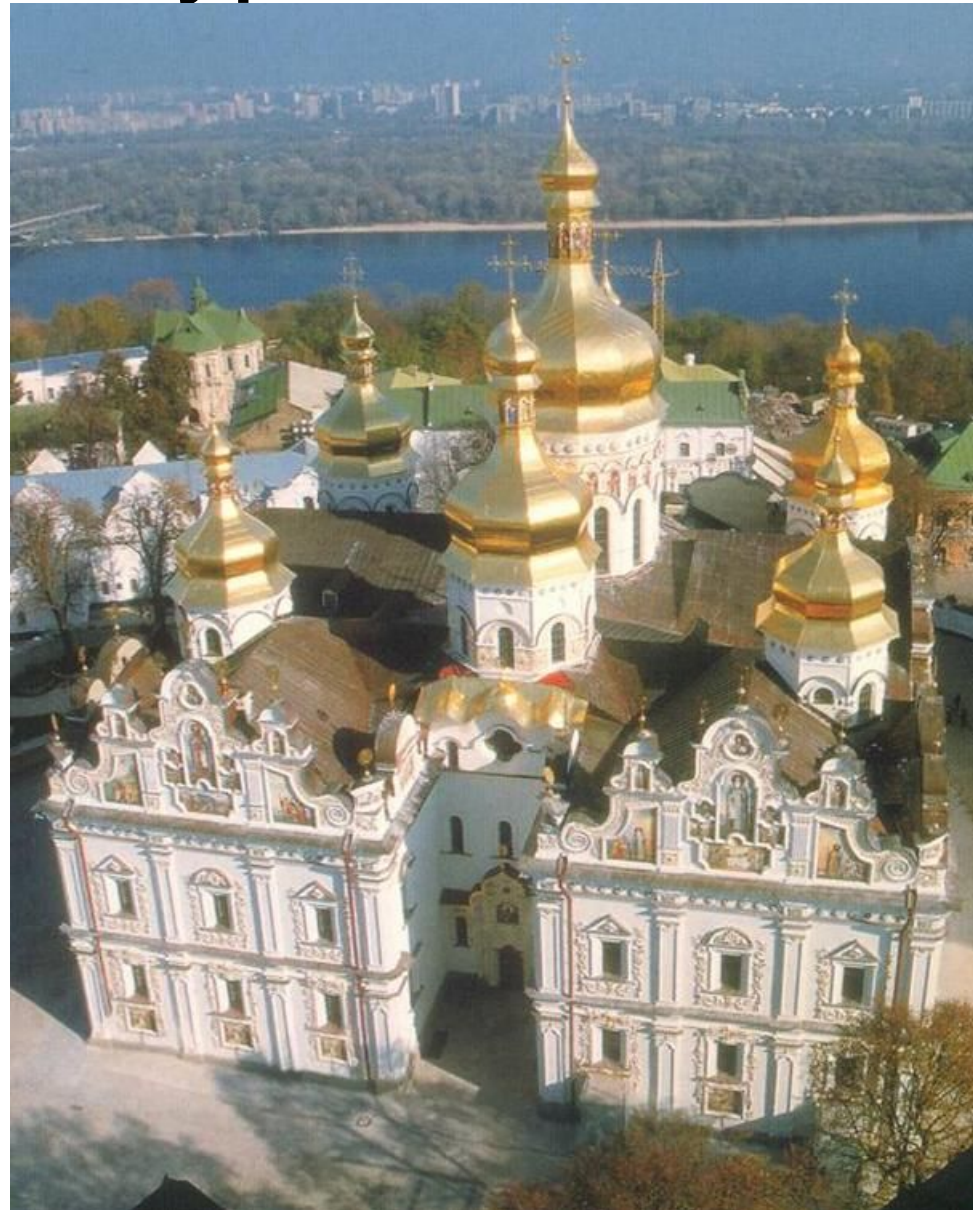
- *Софійський собор, 1037 р.*
- Візантійський стиль поєднується з слов'янськими традиціями.

Архітектура

- *Успенський собор
Києво-Печерської
лаври, 1078 р.*

Архітектура

- ***П'ятницька церква у Чернігові, XII ст.***
- кубічний
однокупольний храм
- Поєднання
***візантійського
стилю з
західноєвропейським
романським
стилем***

Архітектура

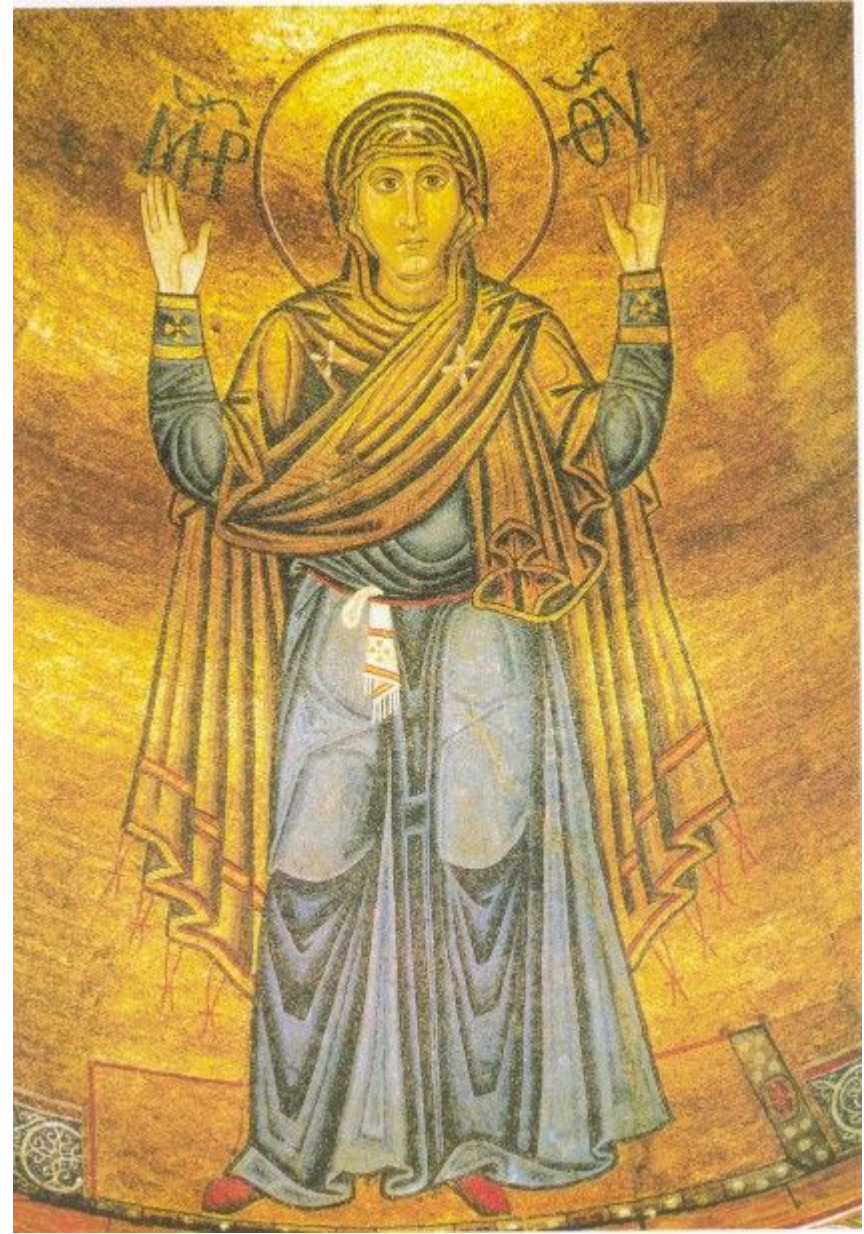
- *Борисоглібський собор у Чернігові, XII ст.*

ЖИВОПИС

- **Мозаїка** – зображення, набране з різнокольорової смальти (непрозорого скла), мармуру або камінців.
- **Мозаїка Матір Божия Оранта (Заступниця)** з Софійського собору.

ЖИВОПИС

- ***Іконопис***
- ікона Вишгородської (Володимирської) Богоматері, створена за візантійським каноном.
- Згідно легенді, її писав сам Святий апостол Лука.

ЖИВОПИС

- **Фреска** – живопис по вологій штукатурці водяними фарбами
- **Фреска**
«Благовіщення» з Софії Київської

Живопис

- ***книжкова мініатюра***
– кольоровий
малюнок на шпальтах
книг
- виникла з
поширенням
писемності і появою
книг
- *Радзивіллівський
літопис. Мініатюра
«Хрещення
Володимира»*

ВИСНОВКИ

- культура Київської Русі сформувалась на основі місцевих традицій та творчого переосмислення та засвоєння досягнень світової культури. Виникла писемність, засновувалися школи, бібліотеки, будувалися храми.

Контрольні питання

- *Дайте визначення термінам*
- Кирилиця
- Глаголиця
- Берестяні грамоти
- Мозаїка
- Фреска
- Книжкова мініатюра
- Літопис
- Скрипторії

Контрольні питання

- Яких богів почитали слов'яни?
- Поясніть термін «перекладна література». Наведіть приклади
- Поясніть термін «оригінальна література». Наведіть приклади
- Якими рисами характеризується візантійський стиль в архітектурі?
- Коли з'явилися перші школи на Русі?
- Назвіть жанри давньоруської літератури.